

7. Павленко В.В. Креативність: сутність, структура, закономірності формування і розвиток. Педагогічна освіта: Теорія і практика. Педагогіка. Психологія: зб. наук. праць. Київ : ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. Вип. 23. С. 15–21.
8. Павленко В.В. Розвиток креативності молодших школярів як педагогічна проблема. Проблеми освіти: наук.-метод. зб. Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. Київ, 2015. Вип.85. С. 152–158.
9. Шадріна А.В. Формування креативного потенціалу майбутнього вчителя засобами загальноправових навчальних дисциплін: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Харків, 2014. 20 с.

Макарчук Вероніка Вікторівна

*студентка 1 курсу магістратури, педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Науковий керівник:

Красовська Ольга Олександрівна,

*д.п.н., професор кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ «МИСТЕЦТВА» У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Природне прагнення людини до творчості, гармонії, любові. Тому жодна галузь знань не може бути відокремлена від естетичного виховання. У друкованих виданнях про комп'ютерні технології в більшості випадків розглядаються лише технічні питання: програмне забезпечення, робота з прикладною програмою, у певному середовищі, мультимедіа тощо. Сьогодні хороший вчитель інформатики повинен знати та вміти працювати з великим обсягом інформації. За цими показниками та критеріями повністю забуваються внутрішній світ дитини, її емоції, інтереси, естетичний розвиток [1].

Ще в 1980-х роках у виданнях почали обговорюватися питання вузькості кола інтересів школярів, спотворення моральних норм, а останнім часом – байдужості, жорстокості і т. д. І цей список можна продовжувати. Проте багато хто просто не вважає за потрібне ставити питання естетичного виховання особистості на перше місце для вирішення суспільно-політичних проблем, а тим більше використовувати засоби НІТ для його підтримки. Людина завжди прагне до краси. Вона насолоджується природою та архітектурними спорудами, прикрашає свій будинок та одяг. Немає такого народу, який би не знав почуття прекрасного. Людина має здатність знаходити, зберігати і створювати красу. І

щоб навчити дитину цілісно сприймати навколишній світ, навчити її переживати, ототожнювати цінності у своєму житті з ідеалами, звертаються до такої галузі знань, як естетика [1].

Проблема активізації пізнавальної діяльності молодших школярів є не новою для наукової думки. Різним її аспектам, зокрема й ігровому, у свій час присвячували наукові розвідки чимала кількість відомих філософів, психологів, педагогів. Так, питання дитячої гри як засобу пізнання дійсності досліджувались у працях античних філософів (Платона, Аристотеля) та представників філософської науки сучасності (Т. Надолінської, А. Тахо-Годі); культурологів (Й. Хейзінги); психологів (С. Рубінштейна, Д. Узнадзе); видатних педагогів (М. Квінтіліана, Я. Коменського, В. Сухомлинського, В. Шаталова) та інших.

Пізнавальна активність як інструмент розвитку й удосконалення дитячої особистості досліджувалась у теоретичних працях вчених психологічного напрямку наукових знань (Д. Ельконіна, А. Леонтєва, Р. Ткача), наукових роботах педагогів (Г. Щукіної, В. Ільїна, Т. Шамової, Т. Зубкової, Д. Богоявленської, Л. Шарапи). Технологічні аспекти активізації пізнавальної діяльності учнів засобами гри у початковій школі висвітлювались у наукових роботах вчених-педагогів (О. Аніщенко, І. Підласого, Я. Король, Н. Кудикіної, Л. Варзацької).

Особливості використання різних видів ігор на уроках мистецтва досліджувались О. Аліксійчук, Л. Кондратовою, Л. Масол.

Державний стандарт початкової загальної освіти головною метою дисциплін художньо-естетичного циклу, визнача розвиток особистісно-оцінного ставлення до мистецтва, здатності до сприймання, розуміння і творення художніх образів, потреби в художньо-творчій самореалізації та духовному самовираженні [5].

Виховання музикою має найточніше, найдоцільніше спрямування на розвиток духовного світу кожного школяра, пов'язується з його загальним розвитком, здійснюється у контексті становлення цілісної особистості.

Завдання учителя – розвинути чутливість учнів до музики, ввести їх у світ добра й краси, допомогти відкрити в музиці животворне джерело людських почуттів і переживань, виховати здатність до активної різнобічної діяльності, сформуванню ціннісно-орієнтаційне ставлення до музичного мистецтва, сприяти розвитку художньо-творчих здібностей дітей [1, с.233].

Успішному розв'язанню цих завдань та досягненню мети музичного виховання – формуванню в школярів музичної культури сприятиме використання новітніх інформаційних технологій в навчанні, а саме комп'ютера на уроках музики.

У цій частині роботи ми розглянемо програми, які можуть бути використані на уроках музичного виховання. Вони призначен для запису і відтворення звукових файлів, отже практично кожна з них може бути використана для прослуховування музичних творів, що неабияк потрібне саме на уроці музики.

Уроки музики у 3 класі піднімають учнів на новий рівень осягнення особливостей музичного мистецтва. Протягом вивчення першої теми «Пісня, танець, марш» учні мають сприйняти та усвідомити пісенність, танцювальність маршовість. Комп'ютер тут може бути використаний як для прослуховування українських народних та класичних музичних творів, так і для відтворення невеликих їх відрізків, наприклад, для порівняння темпу, швидкості звучання, мелодійності та ін.

Тема «Інтонація» дає уявлення про зв'язки музики з мовою, про музику як мову, що виражає почуття людини. І тут нові можливості відкриває використання прикладного програмного забезпечення, що забезпечить міжпредметні зв'язки з уроками української мови. Наприклад, комп'ютерні програми можуть чудово проілюструвати розстановку інтонаційних відтінків як в мовленні (при читанні текстів) так і в музиці (під час прослуховування творів).

В процесі опрацювання теми «Розвиток музики», прикладне програмне забезпечення допоможе наочно продемонструвати ладогармонійні, темброві й виконавські прийоми розвитку музики. З допомогою музичного редактора учні почують один і той самий твір у виконанні на різних музичних інструментах, що допоможе їм порівняти звучання та встановити зв'язки між мелодією та засобами її відтворення.

Оскільки 4 клас — це завершальний етап початкової освіти, то уроки музики мають підсумувати матеріал попередніх років навчання, узагальнити музичний досвід школярів. Учні продовжують ознайомлюватися з музикою, розширюють уявлення про традиції і своєрідність музичного мистецтва свого народу та інших народів світу.

Теми цього року навчання підводять дітей до усвідомлення ролі музики у житті суспільства, встановлення зв'язків між музикою різних народів, сприяють глибшому засвоєнню школярами таких закономірностей музичного мистецтва, як зв'язок музики з життям, єдність змісту форми, зв'язок народної та професійної творчості тощо.

Процес роботи над піснею повинен завжди бути художнім спілкуванням школярів із музикою. Отже, вибір прийомів розучування пісні має зумовлюватися її художнім образом та інтонаційним строем. Наприклад, розучуючи українську народну пісню «Сіяв мужик просо», слід звернути увагу дітей на світлий і прозорий колорит музики, жартівливі інтонації ігрової пісні. Це можна забезпечити паралельним показом на екрані комп'ютера танцю під цю мелодію, а потім і запропонувати самим дітям відтворити деякі рухи. Переживання емоційно-образного строю, прагнення виразити своє ставлення до виконуваного спонукатиме дітей поводитися й співати відповідно до настрою твору.

Отже, комп'ютерні програми музичного, графічного і текстового спрямування загалом дозволять краще засвоїти матеріал на уроках музики в початковій школі, а саме: правила співу, гігієни та охорони голосу; основну музичну термінологію; елементарну нотну грамоту; відомості про композиторів; засоби музичної та виконавської виразності.

Учні навчаться краще: сприймати музику; виділяти інтонаційні зв'язки, стежити за розвитком основних інтонацій; роздумувати про музику; відчувати внутрішній зв'язок між характером музики та її виконанням; вільно невимушено виконувати пісні, відчувати красу і виразність співу; співати по нотах прості мелодії; вільно й осмислено користуватися музичною термінологією. Музично-естетичне виховання спрямоване на вдосконалення різноманітних якостей особистості учня, в процесі якого педагоги, спираючись на наукові дані фізіології та психології, повинні турбуватись про оптимальний вибір і співвідношення виховних впливів, оскільки від цього залежить їх ефективність.

Дитяча гра - помічник учителя музики, особливо в молодших класах, адже діти цього віку з готовністю і великим бажанням ставляться до тих завдань, які мають ігрові елементи. Саме у грі повнозвучно говорить про себе невичерпна емоційність, творча активність дитини. Спрямувати їх у духовне русло - обов'язок і важлива справа музиканта-вихователя.

У процесі гри у дітей виробляється звичка зосереджуватися, мислити самостійно, розвивається увага, прагнення до знань. Захопившись грою, діти не помічають, що навчаються: пізнають, запам'ятовують нове, орієнтуються в надзвичайних ситуаціях, доповнюють свою уяву, розвивають фантазію. Навіть найпасивніші діти прилучаються до гри з великим бажанням, докладаючи всіх зусиль, щоб не підвести товаришів.

Сучасні програми з музики передбачають багатогранність застосування ігрових форм і прийомів активізації процесу музичного виховання, оскільки музичний репертуар та початкові відомості про музику, яку отримують школярі, надзвичайно близькі і спираються на дитячий життєвий та музичний досвід [2, с. 37].

Учитель може використовувати будь-які прийоми залучення до ігрової діяльності учнів: «пластичне інтонування» (виконавська участь рук, ніг, корпусу, нахилів голови під музику); показ пульсу музичного твору (плескання, гра на простих ритмічних інструментах), показ за допомогою рук не тільки темпу, а й динаміки, напрямку і висоти звучання, а пізніше й показ музичного фразування; поділ класу на рольові групи (наприклад, актори і критики, господарі і гості); гра в чотири руки (гра в ансамблі з учителем на музичному інструменті); гра на доступних дітям музичних інструментах (барабан, бубон, трикутник, металофон тощо). Така діяльність дітей у процесі осягнення естетичних цінностей музичного мистецтва задовольняє їх бажання діяти самостійно, активно спонукає до проникнення у виконавські можливості музики [4, с. 18].

З усієї різноманітності ігор на уроках музики доцільними є ігри музично-дидактичні, сюжетно-рольові та проблемно-моделюючі. Музично-дидактичні ігри можуть бути різноманітними за завданням і змістом. Так, ігри-загадки, ігри-змагання сприяють засвоєнню, закріпленню знань, оволодінню способами пізнавальної діяльності, сприяють формуванню в дітей навичок музичного сприймання, вміння розрізняти висоту, тембр, силу і тривалість звуку, планомірно розвивають висотний, динамічний, ритмічний і тембровий слух.

Ігри «Голосно-тихо», «Швидко-повільно», «Вгору-вниз», «Луна», «Дзеркало», «Веселі діалоги» та інші доцільно проводити під час ознайомлення дітей з елементами музичної грамоти, організації процесу спостереження за розвитком музики, розширення емоційного, інтонаційного досвіду, лексичного запасу.

На думку А.Зіміної, розвиток звуковисотного слуху у першокласників починається з розпізнання високих і низьких звуків. Для цього можна використовувати гру-загадку «Вгору-вниз». Якщо діти почули високі звуки - підіймають руки вгору, низькі - опускають вниз, середні - тримають руки на рівні грудей. Хто помилився, той програв [3, с. 28].

Можна запропонувати таку гру. Вчитель розповідає: «Одного разу маленьке пташеня, спурхнувши з гнізда, полетіло високо вгору і сіло на верхівку дерева (вчитель грає арпеджіо вгору). Пташка-мама побачила і злякалася, що її дитина може впасти і звеліла негайно спускатися. Музика зараз підкаже вам, послухалося пташеня чи ні» (вчитель грає арпеджіо вгору чи вниз). Рухами рук діти передають напрямок мелодії.

Для відчуття дітьми швидкості руху в музиці можна використовували гру «Швидко-повільно». Вчитель повідомляє: «Діти, в кожному класі є спокійні і дуже рухливі хлопчики і дівчатка. Чим вони відрізняються?». Учні відповідають: «Спокійні діти рухаються повільно, не кричать, не пустують. Рухливі діти швидко бігають, плигають, голосно розмовляють». Учитель пропонує учням, слухаючи музику, передати рухами пальців рук (як підкаже їм музика) рухливих і спокійних дітей (звучить мелодія поспівки «Різні діти»).

Для розвитку ритмічного, мелодичного слуху можна пропонувати гру «Луна». Вчитель співає декілька звуків або простукує нескладний ритмічний малюнок. Діти повинні повторити запропоноване відлуння. Хто помилився, вибуває з гри.

Діти молодшого шкільного віку мають невеликий емоційно-естетичний досвід, їм важко орієнтуватися у глибинному світі настроїв, втілених у музичних творах. Тому, поетапне опанування дітьми основних емоційно-естетичних модальностей (сумно, радісно, весело, поетично, схвильовано, святково тощо) має відбуватися вже з перших уроків. Для цього корисна гра «Чарівна кімната». Вчитель розповідає дітям казку про чарівну кімнату, що має чудову властивість - коли в цю кімнату заходить людина, вона одразу розцвічується у кольори і заповнюється музикою, яка так само, як і кольори, відповідає настроєві того, хто зайшов. Вчитель пропонує дітям різні за характером твори. Після слухання можна запитати: «Який настрій у людини, яка зайшла в кімнату? Які кольори переважають у чарівній кімнаті, світлі чи темні? Як ви вважаєте, які кольори відповідають радості, суму?» [2, с. 14]

Мета такої гри - допомогти дитині свідомо звернути увагу на зв'язок музики і життя, кольору і засобів художньої виразності з характером образу, про який розповідається у творі, з тим почуттям, яке несе в собі цей образ, наприклад, чим відрізняються кольори «добра» і «зла», «радісті» й «суму».

Створення словесних описів сприймання емоційних настроїв твору вимагає збагачення та розширення у школярів запасу слів, що відображають ознаки того чи іншого настрою. Для того, щоб накопичення епітетів не

перетворилося у їх автоматичне заучування, а допомогло розвитку мислення школярів, доцільно використовувати гру «Чашечка», в основу якої покладений прийом, застосований Ш. Амонашвілі під час аналізу запропонованого слова. При цьому вчитель свідомо «робив помилки» в аналізі. Завдання дітей було «спіймати» визначення вчителя в долоні, складені «чашечкою» та після секундного обдумування підтвердити його думку або спростувати, витримавши «інтелектуальний бій». [2, с. 31]. Наприклад, після слухання твору М. Степаненка «Перший пролісок» з «Дитячого зошита» вчитель говорить: «я стверджую, що ця музика - радісна». Діти ловлять визначення вчителя у «чашечки» долонь, потім хором повторюють запропоноване визначення: радісна.

Вчитель: Я стверджую, що ця музика красива.

Діти: Красива.

Вчитель: Я стверджую, що ця музика темна, сердита.

Діти заперечують: Ні, неправильно.

Вчитель: Молодці, ви помітили мою помилку. Хто ще скаже, яка ця музика?

Діти: Музика ніжна, добра, світла, тепла, весняна.

Ігри «Здогадайся, хто прийшов» та «знайди свій музичний інструмент» сприяють розвитку тембрового слуху. У першій грі учень, на якого вказує вчитель «господар», закриває очі, а інший «гість» відтворює голосом коротеньку фразу із знайомої пісні «Господар» має впізнати по голосу, хто прийшов до нього в гості. Далі до гри залучаються інші пари дітей.

Використовуючи гру «Знайди свій музичний інструмент» під час ознайомлення дітей з симфонічним, народним, духовим оркестром, а також під час виконання певних завдань уроку, вчитель умовно закріплює за кожним учнем певний музичний інструмент флейта, барабан, гобой, скрипка, балалайка тощо. Далі для слухання пропонуються музичні твори. Впізнавши звучання свого інструмента, діти умовно зображують гру на ньому [1, с. 45].

Ритмічну пам'ять, слух допоможе розвинути гра «Хованки». Троє учнів виходять до дошки і стають обличчям до класу. Четвертий учень пише на дошці ритмічний малюнок короткої пісні чи поспівки. Весь клас запам'ятовує його. Потім те, що написано на дошці, витирають, і діти, які сидять за партами, плещуть у долоні ритмічний малюнок по пам'яті. Перший з тих учнів, які вийшли до дошки, плеще в долоні ритмічний малюнок, другий називає його ритмічними складами - та, - ті, третій записує малюнок на дошці. Учні класу перевіряють [5, с. 45].

Ідею змагання закладено в багатьох телевізійних іграх, які ми дивимось із великим задоволенням. Подібні ігри доцільно використовувати і на уроках музики, оскільки включення елементів змагання у процес навчання робить його цікавим, створює у дітей бадьорий робочий настрій, полегшує подолання труднощів у засвоєнні навчального матеріалу, посилює інтерес до предмета.

Серед ігор-змагань цікавою є гра «Естафета», яка сприяє розвитку ритмічного слуху дітей. Під час її проведення учні поділяються на дві групи і стають у дві шеренги. Останній учень кожної шеренги простукує нескладний

ритмічний малюнок по плечу товариша, який стоїть перед ним. Той передає естафету далі. Останній учень повинен записати ритмічний малюнок на дошці. Перемагає та команда, яка закінчила гру першою [3, с. 67].

З метою розвитку виконавських здібностей у процесі співу, супроводу на музичних інструментах можна використовувати гру «Актори і критики». Клас умовно поділяється на дві групи. Перша - «актори» - виконують пісню чи супровід на музичних інструментах будь-якого твору. «Критики» оцінюють виконання. Так гра активізує виконавську діяльність дітей, стимулюючи виразність, артистичність. Оцінюючи виконання товаришів, діти набувають навичок спостереження, аналізу, вчать уважно слухати, порівнювати, узагальнювати.

У сюжетно-рольових іграх відбувається своєрідне входження дитини в художній світ твору. Обов'язковими компонентами цього типу ігор є сюжет, роль, уявна ситуація. Вибір сюжету завжди залежить від конкретних виховних завдань. Важливо, щоб діти були однаково зацікавлені сюжетом гри й хотіли б узяти в ній участь. Вчитель пропонує драматургію, розподіляє ролі.

На уроці музики підготовка до ролі може розпочинатися наданням дітям можливості пофантазувати, створюючи конкретний образ самостійно, а також аналізом творів живопису, музики та літератури, поєднаних однією темою або центральним образом. Так, під час ознайомлення дітей з оперою К. Стеценка «Лисичка, Котик і Півник» доцільно організувати своєрідні діалоги вчителя з учнями, учня з учнем тощо, завдяки яким школярі розширюють знання, набувають акторські, виконавські навички, осягають характер героя, перевтілюючись в нього, набувають здатності мислити, відчувати й говорити так, як мислить, відчуває й говорить герой [1, с. 56].

Наприклад, вивчаючи образ Пташки, вчитель може запитати у дітей: «Діти, у кого з вас вдома живе пташка? Який в неї буває настрій? Як звучить її голос, коли вона в гарному настрої? А коли вона хвора, сердита, зажурена? Кого боїться пташка, як вона себе поводить, коли вона злякалася? Пригадайте, яка пташка в українській народній пісні «Щебетала пташечка», або у творі Т. Потапенко «Шпачок прощається», в песнях «Пташка» В. Сокальського, «Пташка» Е. Гріга? Важливо, щоб діти, відповідали на запитання, зображали у рухах, інтонацією основні риси образу.

Сюжетно-рольові ігри можна організовувати під час вивчення дитячих опер, пісень, поспівок. Цінним матеріалом для вчителя є збірка В. Верховинця «Весняночка». Переважна більшість ігор, вміщених у збірці - це невеличкі казки та напівказки, де дійсність переплітається з вигадкою, де дитячій увазі пропонується широкий вибір різноманітних ролей, від простих, призначених для однієї особи «Ладки, ладусі», до складних гуртових «Дінь-дінь», «Вийшли в поле косарі», «Подоряночка» тощо [2, с. 89].

Успіх сюжетно-рольових ігор значною мірою визначається зовнішньою їх організацією, завдяки якій стають можливими ігрові дії. Особливе місце в цій організації набуває різноманітна атрибутика предмети, костюми, які допомагають створити реальну ситуацію. Важливими також є щирість,

захопленість самого вчителя, його серйозне, ділове ставлення до учнів - рівноправних партнерів по грі.

Проблемно-моделюючі ігри характеризуються тим, що в них відбувається ігрова деформація структури художнього твору з тим щоб виявити специфічну роль конкретних засобів художньої виразності. Запропоновані в них нестандартні ситуації потребують від дітей самостійного творчого вирішення.

Основним завданням залучення дитини до мистецтва є формування уявлення про різноманіття і захопливості художньої творчості. Емоційно-образна форма мислення дає можливість пізнавати і будувати емоційно-ціннісне ставлення до світу, мистецтво розвиває, формує цю сферу мислення. З огляду на головну мету художньо-естетичної освіти в початковій школі, у якій задекларовано розвиток особистісно-ціннісного ставлення до мистецтва та навколишнього світу, здатності до сприймання, розуміння і творення художніх образів, потреб в художньо-творчій самореалізації і духовному самовдосконаленні, можна констатувати, що інтегрований курс «Мистецтво» активізує внутрішній духовний світ учнів, їхні почуття та думки, що сприятиме розвитку моральних, естетичних, світоглядних ідеалів та формуванню соціальних компетенцій учня.

Таким чином, викладання предметів художньо-естетичного циклу є показником і запорукою становлення духовності особистості учня зокрема і суспільства загалом. За належного до них ставлення ці предмети можуть повернути особистості школяра духовне його наповнення і культурну ідентичність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

6. Гриценко О. Інформаційно-методичне забезпечення реалізації Держстандарту початкової освіти на основі роботи творчої групи. Початкова школа. 2018. № 3. С. 1–5.
7. Морозова Ольга. НУШ очима дитини. Початкова школа. 2018. № 6. С. 62.
8. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja. Під заг. ред. Бібік Н. М. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
9. Усатенко Тамара. Горизонт нової української школи: компетентність «спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами». Українська мова і література в школі. 2017. № 6. С. 37–40.
10. Ушмарова В. Організація науково-методичної роботи з учителями початкової школи у контексті Концепції «Нова українська школа». Початкова школа. 2017. № 9. С. 1–5.

Мельник Вікторія Андріївна
*студентка 1 курсу магістратури, педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янука»*